

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA MATALLARNING LINGVOPRAGMATIK XUSUSIYATLARI

Yo'ldosheva Iroda

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti o'qituvchisi
E-mail: iyuldasheva1991@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu tezis ingliz va o'zbek tillaridagi matallarning lingvopragmatik xususiyatlarini qiyosiy tahlil qilishga bag'ishlangan. Tadqiqotda matallar nutq faoliyatining muhim kommunikativ vositasi sifatida o'rganilib, ularning pragmatik funksiyalari, kontekstual qo'llanishi hamda madaniy asoslari tahlil qilinadi. Shuningdek, o'zbek tilshunos olimlarining ilmiy qarashlari asosida matallarning milliy tafakkur va madaniyat bilan uzviy bog'liqligi yoritiladi. Natijada ingliz va o'zbek matallari o'rtasidagi umumiylik va farqlar aniqlanadi.

Kalit so'zlar: matal, lingvopragmatika, pragmatika, qiyosiy tahlil, madaniyat, kommunikativ funksiya.

Аннотация. Данный тезис посвящена сравнительному анализу лингвопрагматических особенностей пословиц в английском и узбекском языках. В исследовании пословицы рассматриваются как важное коммуникативное средство речевой деятельности, анализируются их прагматические функции, контекстуальное употребление и культурные основы. Кроме того, на основе научных взглядов узбекских лингвистов освещается тесная связь пословиц с национальным мышлением и культурой. В результате выявляются сходства и различия между английскими и узбекскими пословицами.

Ключевые слова: пословица, лингвопрагматика, прагматика, сравнительный анализ, культура, коммуникативная функция.

Abstract. This thesis is devoted to the comparative analysis of the linguopragmatic features of proverbs in English and Uzbek. The study examines proverbs as an important communicative tool in speech activity, analyzing their pragmatic functions, contextual usage, and cultural foundations. In addition, based on the scientific views of Uzbek linguists, the close relationship between proverbs and national thinking as well as culture is highlighted. As a result, similarities and differences between English and Uzbek proverbs are identified.

Keywords: proverb, linguopragmatics, pragmatics, comparative analysis, culture, communicative function.

Til jamiyatning tarixiy tajribasi va madaniy xotirasini saqlovchi muhim tizim hisoblanadi. Xalq og'zaki ijodining ajralmas qismi bo'lgan matallar esa ana shu tajribani qisqa va obrazli shaklda ifodalaydi.

O'zbek tilshunosligida matal va maqollar masalasi keng o'rganilgan bo'lib, xususan, Sh. Rahmatullayev matallarni "xalq tafakkurining ixcham va umumlashgan ifodasi" sifatida baholaydi. Shuningdek, A. Hojiyev frazeologik birliklar qatorida matallarning nutqdagi funksional ahamiyatiga alohida e'tibor qaratadi.

Zamonaviy lingvistik yo'nalishlardan biri bo'lgan lingvopragmatika til birliklarining nutq jarayonidagi vazifasini o'rganadi. Shu nuqtai nazardan qaralganda, matallar nafaqat semantik, balki kuchli pragmatik yuklama ham tashuvchi birliklar hisoblanadi.

Matallar o'zining semantik zichligi, obrazlilik, umumlashgan mazmuni va ko'chma ma'noga egaligi bilan ajralib turadi. N. Mahmudov ta'kidlaganidek, til birliklarining haqiqiy mohiyati ularning nutqdagi qo'llanishida namoyon bo'ladi. Bu fikr matallarga ham to'liq taalluqlidir, chunki ular kontekstga qarab turli pragmatik ma'nolarni ifodalashi mumkin.

Masalan, o'zbek tilidagi "Olmaning tagiga olma tushadi" matali farzand otonasiga o'xshash bo'lishini, vorisiylikni ifodalasa, ingliz tilidagi "The apple doesn't fall far from the tree." matali ham ayni pragmatik mazmunga ega. Bu esa turli madaniyatlarda o'xshash kommunikativ ehtiyojlar mavjudligini ko'rsatadi.

Matallar nutqda quyidagi asosiy pragmatik funksiyalarni bajaradi: nasihat berish, ogohlantirish, baholash, rag'batlantirish. Masalan, "Kasalni yashirsang, isitmasi oshkor qiladi" matali yashirin ish baribir fosh bo'lishini bildiradi. Ingliz tilidagi "What's done in the dark will come to light" matali ham shu mazmunda qo'llanadi.

O'zbek tilshunos olimlaridan B. Yo'ldoshev lingvokulturologik yondashuv asosida til birliklari milliy madaniyatni aks ettirishini ta'kidlaydi. Shu nuqtai nazardan, matallar xalqning qadriyatlari va dunyoqarashini ifodalovchi muhim vositadir.

Shuningdek, D. Xudoyberganova lingvokulturologiya doirasida til va madaniyatning uzviy bog'liqligini ta'kidlab, matallarni milliy mentalitetni ifodalovchi vosita sifatida ko'rsatadi.

Matallar ko'pincha metaforik asosda quriladi. Masalan, "Bo'ri yesa ham, yemasa ham og'zi qon" matali orqali insonning o'zgarmas tabiati ifodalanadi. Bu esa matallarning nafaqat semantik, balki kuchli pragmatik ta'sirga ega ekanligini ko'rsatadi.

Qiyosiy tahlillar natijasida aniqlanishicha, ingliz va o'zbek matallari funksional jihatdan o'xshash bo'lsa-da, ularning obraz tizimi va madaniy asoslari turlicha shakllangan. Bu farqlar milliy tafakkur va ijtimoiy tajriba bilan bevosita bog'liqdir.

Xulosa qilib aytganda, matallar tilning muhim lingvopragmatik birliklari sifatida nutq jarayonida katta kommunikativ ahamiyat kasb etadi. Ular orqali inson o'z fikrini qisqa, lo'nda va ta'sirchan tarzda ifoda etadi.

O'zbek tilshunos olimlarining ilmiy qarashlari shuni ko'rsatadiki, matallar milliy tafakkur, madaniyat va ijtimoiy qadriyatlarning ifodachisi sifatida muhim o'rin tutadi. Ingliz va o'zbek matallarini qiyosiy o'rganish esa til va madaniyat o'rtasidagi bog'liqlikni yanada chuqurroq anglash imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Rahmatullayev, Sh. (2010). O'zbek tilining frazeologik lug'ati. Toshkent: Fan.
2. Hojiyev, A. (2002). O'zbek tilshunosligi terminlari izohli lug'ati. Toshkent.
3. Mahmudov, N. (2012). Til va nutq madaniyati. Toshkent.
4. Xudoyberganova, D. (2015). Lingvokulturologiya asoslari. Toshkent.
5. Yo'ldoshev, B. (2018). Til va madaniyat o'zaro aloqasi. Toshkent